

Obnova posilující konektivitu v Evropském zeleném pásu

Hana Skokanová, Marek Havlíček, Tomáš Slach, Josef Svoboda, Michala Mariňáková, Ondřej Volf, Eva Volfová, Zdeněk Mačát, Tomáš Dvořák, Martin Škorpík

Evropský zelený pás je územím s pohnutou minulostí. Táhne se v severojižním směru v délce více než 12 500 km napříč Evropou a připomíná časy, kdy byl tento světadíl po čtyři dekády druhé poloviny 20. století

rozdělen Železnou oponou na východní a západní část. Sahá od Barentsova moře na severu po mediterán na jihu, od polárních oblastí po subtropy, od tundry po stále-zelené lesy a křovinaté macchie. Protíná území 24 států.

Obr. 1: Na terstské krasové plošíně byla pozornost směřována na obnovu enkláv suchých trávníků. Foto Tomáš Slach

Neblahé okolnosti vzniku a trvání pásma železné opony nelze z historie vymazat. I zde však, stejně jako v životě, platí, že všechno zlé je pro něco dobré. Dlouhodobé tvrdé omezení přístupu do konkrétních oblastí v jinak zpravidla intenzivně využívané kulturní krajině dalo mnohde příležitost přírodnímu vývoji, vyústějícímu mimo jiné v přítomnost 40 národních parků, jimiž se dnes Zelený pás pyšní. Více než 3 200 chráněných přírodních území se pak nachází v pásmu o šíři 50 km po obou stranách Zeleného pásu. Evropský zelený pás se stal páteří panevropské ekologické sítě a důležitou součástí evropské zelené infrastruktury. Vzhledem k rozpadu železné opony a opětovnému zintenzivnění lidské činnosti však oblast čelí také množství rizik, která lze proměnit v příležitosti a výzvy. Těmi jsou potřeba ochrany přírodního a kulturního dědictví, snahy o ekologickou obnovu a zlepšování konektivity přírodních stanovišť či nezbytnost podpory biodiverzity.

Iniciativa European Green Belt

Úvahy o ustanovení iniciativy Zeleného pásu započaly hlasitěji zaznívat krátce po pádu Berlínské zdi na konci roku 1989. Němečtí environmentalisté na setkání v bavorském Hofu navrhli k ochraně území o délce 1 400 km vedoucí podél hranice mezi Východním a Západním Německem (Německý zelený pás). Původní myšlenka postupem času prostorově bobtnala a nacházela další a další stoupence v navazujících oblastech spojených s historií železné opony. V roce 2003 došlo k propojení všech dosud vzniklých regionálních iniciativ do jedné velké společné – Evropského zeleného pásu.

Vzhledem k úctyhodným prostorovým dimenzím je dnes Evropský zelený pás organizačně členěn do čtyř oblastí – fennoskandinávské, baltské, středoevropské a balkánské. Fennoskandinávský zelený pás zahrnuje tundru a tajgu evropského severu. Mezi jezery, mokřady a rašeliníšti se tu potulují medvědi hnědí nebo losi. Baltský zelený pás je územím moře a mořského pobřeží s útesy a písčnými dunami, kde pod miliony křídel migrujících ptáků nahání ryby a drobné mořské živočichy tuleni kuželozubí. Nejdiferencovanějším segmentem Evropského zeleného pásu je střední Evropa. Intenzivně využívaná krajina nížin a středních poloh je přerušována horskými pásmy, z nichž ta nižší z velké části pokrývají rozsáhlé lesní komplexy, ta vyšší vyukují nad horní hranici

Obr. 2: Evropský zelený pás protíná Evropu od severu k jihu. Zdroj Asociace European Green Belt

Obr. 3: Evropský zelený pás v České republice. Autor Tomáš Slach

Obr. 4: Kočka divoká u návštěvního centra národního parku Thayatal. Foto Tomáš Dvořák

lesa. Krajinu dělí množství vodních toků různého stupně přirozenosti koryt, její pestrost zvyšují cenné plošky bezlesých enkláv. Balkánský zelený pás je pak nejbohatším segmentem z hlediska biodiverzity a výskytu endemických druhů. Horské hřebeny Balkánského poloostrova nabízí pestrou mozaiku rozmanitých přírodních stanovišť – alpské ekosystémy, lesy či stepi. Druhovú bohatost těží také z přítomnosti pobřežních zón Černého, Jaderského, Jónského a Egejského moře.

Mottem iniciativy Evropský zelený pás se stalo heslo „hranice rozdělují, příroda spojuje“.

Evropský zelený pás v České republice

Když se podíváme na průběh Zeleného pásu Českou republikou, zjistíme, že kopíruje celou jihozápadní a jižní hranici státu. Z pohledu od západu k východu začíná v pohorí Smrčiny (Fichtelgebirge) v Ašském výběžku. Dále pak prochází Českým lesem, Šumavou, Novohradskými horami, Třeboňskou pánví, Českou Kanadou, Podyjí a navazujícími jihomoravskými úvaly, kde se při soutoku Moravy a Dyje stáčí k jihu a území

našeho státu opouští. Do Zeleného pásu v České republice spadá velké množství území s různým stupněm ochrany. Jedná se o 2 národní parky (Šumava, Podyjí), 5 chráněných krajinných oblastí (Český les, Šumava, Třeboňsko, Pálava, Soutok), 207 maloplošných zvláště chráněných území (14 národních přírodních rezervací, 9 národních přírodních památek, 89 přírodních rezervací, 95 přírodních památek), 80 evropsky významných lokalit či 9 ptačích oblastí (stav k roku 2025). Zajímavostí je, že Zelený pás protíná 3 ze 6 biosférických rezervací UNESCO, kterými se Česká republika pyšní – Šumavu, Třeboňsko a Dolní Moravu.

ReCo se představuje

Evropský zelený pás je územím s přírodními hodnotami, na jejichž podporu je dobré napnout síly. To si uvědomují i členové mezinárodního konsorcia, jež se utvořilo v rámci přípravy a následného řešení projektu ReCo (*Restore to Connect, Obnovou k propojení; Restoring degraded eco-systems along the Green Belt to improve and enhance biodiversity and ecological connectivity*, Obnova degradovaných ekosystémů podél Zeleného pásu na podporu biodiverzity a ekologické konektivity).

Mezinárodní projekt ReCo, spadající do programu *Interreg Central Europe* a financovaný z Evropského fondu pro regionální rozvoj, byl zahájen v březnu roku 2023 a ukončen v únoru 2026. Do řešení se zapojilo celkem 11 partnerských institucí ze 6 evropských států. Vedoucím partnerem byla německá organizace *Bavarian Branch of Friends of the Earth Germany*, *BUND Naturschutz* (bavorská odnož mezinárodní sítě ekologických organizací Přátelé Země). Po dvou zástupcích mělo v tomto projektu Slovinsko (*DOPPS – BirdLife Slovenia*, největší nestátní nezisková organizace na ochranu přírody ve Slovinsku; *BSC, Business support organisation, Ltd., Kranj*, rozvojová agentura pro oblast Goreňska) a Rakousko (národní park Thayatal, Vídeňská univerzita). Jednoho zástupce měly v projektu ReCo Polsko (*Green Federation „GAIA“*, odnož celostátní sítě nevládních ekologických organizací Zelená federace) a Itálie (*WWF Italy Foundation*, italská odnož nevládní mezinárodní organizace na ochranu divočiny a redukci negativního lidského vlivu na životní prostředí). Největší zastoupení podle počtu zapojených organizací měla v projektu ReCo Česká republika. Na řešení se podílelo Ministerstvo životního prostředí, Správa národního parku Podyjí, Výzkumný ústav pro krajinu, v. v. i., a Spolek Ametyst.

Cílem projektu ReCo bylo nalézt a prezentovat vhodná řešení pro zlepšení ochrany přírodních stanovišť podél Středoevropského Zeleného pásu. Pomocí pokročilých GIS analýz i s využitím komunitně založených přístupů byla vytipována území vhodná pro ekologickou obnovu. Ta byla realizována v šesti státech – Polsku, Německu, České republice, Rakousku, Slovinsku a Itálii. Zkušenosti získané z aktivit v zájmových územích se staly nosnými pilíři pro vytvoření nadnárodní strategie a regionálních plánů obnovy degradovaných ekosystémů a jejich konektivity.

Pilotní aktivity projektu ReCo

Mezi klíčové aktivity v rámci projektu patřily společné pilotní projekty, které se zaměřily na realizaci konkrétních opatření v krajině. Na těchto akcích se aktivně podíleli jak přímí partneři projektu, tak i místní aktéři z řad ochrany přírody a krajiny, majitelů pozemků, hospodářů, správců území, zástupců ekologických organizací či dobrovolníků.

Společné pilotní projekty byly rozděleny do dvou skupin pracovních nazývaných Stanoviště a Druhy. Do první skupiny náležely

obnova horských mokřadů a rašelinišť v oblasti Fichtelgebirge/Smrčiny (Německo / Česká republika), obnova alpských luk v pohoří Karavanky (Slovinsko), obnova suchých krasových trávníků na terstské krasové plošině Pian del Grisa (Itálie) a podpora pobřežních mokřadů v přírodní rezervaci Škocjanski Zatok (Slovinsko). Do druhé skupiny spadaly podpora zubra evropského v jezerní oblasti Línsko (Polsko) a reintrodukce kočky divoké v národních parcích Podyjí a Thayatal (Česká republika, Rakousko).

Pilotní projekty obnovy přírodních stanovišť měly za cíl zvýšit biologickou rozmanitost a propojenost v degradovaných ekosystémech a zároveň podpořit místní správu. Měly nejen otestovat a předvést inovativní přístupy k ekologické obnově, ale také podnítit další místní iniciativy a financování prostřednictvím zapojení lokálních stakeholderů i po skončení projektu. Mezi konkrétní cíle patřila obnova klíčových typů biotopů (mokřady, vlhké louky, alpské trávníky a suché krasové trávníky) a zlepšení podmínek pro cílové druhy (např. perlorodka říční, narcis bělokvětý) jako indikátory zdraví ekosystému. Důraz byl také kladen na začlenění do obnovy opatření vedoucích k adaptaci na změnu klimatu.

Hlavním cílem společných pilotních projektů zaměřených na druhy bylo zvýšit životaschopnost populací ohrožených druhů prostřednictvím přímých ochranných opatření a současně zlepšit ekologickou propojenost jejich stanovišť. To zahrnovalo zvýšení počtu jedinců a genetické rozmanitosti cílových druhů (zubr evropský, kočka divoká), mitigaci potenciálních hrozeb (například konfliktů mezi lidmi a divokými zvířaty nebo genetické izolace) a demonstraci toho, jak mohou zásahy zaměřené na druhy urychlit celkovou obnovu stanovišť.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o mezinárodní projekt, byl důraz kladen na přeshraniční spolupráci a sdílení zkušeností mezi všemi partnery i dalšími místními a regionálními aktéry ve všech územích. V České republice byla provedena konkrétní opatření v krajině na dvou lokalitách. V povodí Lužního potoka ve Smrčinách byly aktivity zaměřeny na hydrologickou obnovu směřující ke zvýšení kvality tekoucích vod, k opětovnému zamokření některých necitlivě odvodněných stanovišť a na obnovu otevřených biotopů v okolí vodních toků. V národním parku Podyjí byla pozornost věnována obnově životaschopné populace

Obr. 5: Poblíž Hnanic v národním parku Podyjí byla vybudována nová tůň zvyšující lokální krajinou heterogenitu. Foto Tomáš Slach

kočky divoké. Ve spolupráci s partnerským národním parkem Thayatal došlo k vypuštění dvou koček divokých a nastavení monitoringu jejich chování. Bylo také provedeno několik konkrétních opatření cílících na zlepšení životního prostředí kočky divoké v oblasti. Kromě managementu lesních i nelesních plošek byly na české straně hranice vytvořeny tři nové tůně a malá mokřadní oblast. Tyto aktivity vedly k obohacení prostředí a podpoře dostupných úkrytů i potravních zdrojů.

Výstupy projektu ReCo a jejich využitelnost

Pro každý pilotní projekt v šesti oblastech vznikl informační list se základními popisy aktivit v daných územích, konkrétních realizovaných opatření v krajině a dopady na ochranu přírody. Součástí těchto dokumentů bylo i vyhodnocení realizací pilotních projektů a zapojení partnerů v územích s přeshraniční spoluprací. Taktéž pro každou oblast vznikly regionální plány obnovy. Nadnárodní strategie obnovy a propojení pro Středoevropský zelený pás definovala konkrétní

aktivity a klíčové oblasti pro budoucí akce a investice do další obnovy a propojení stanovišť. Kromě definice konkrétních strategických opatření pro správu a rozvoj Evropského Zeleného pásu v nadcházejícím desetiletí obsahuje také soubor pečlivě vybraných stávajících příkladů dobré praxe, které již byly realizovány. Ty mohou sloužit jako snadno použitelný nástroj pro budoucí aktivity. Dva společné průvodce pro odborníky z praxe k obnově stanovišť a druhů shrnují doporučení vycházející ze zkušeností získaných při realizaci pilotních projektů ReCo. Průvodce poskytují jak obecná, tak i konkrétní doporučení k ekologické obnově.

Poděkování

Článek vznikl jako výstup z projektu Interreg Central Europe Restoring degraded eco-systems along the Green Belt to improve and enhance biodiversity and ecological connectivity. Bližší údaje o projektu ReCo, včetně možnosti stáhnout zmiňované strategické dokumenty, ale i všechny ostatní realizované projektové výstupy, lze nalézt na webu <https://www.interreg-central.eu/projects/reco/?tab=news>. ■